

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

П.В. Гончаренко

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний університет

Успіх українського державотворення залежить, не в останню чергу, від рівня естетичного розвитку людини, оскільки «вже сьогодні досить ясно намітилися тенденції переростання естетики у певну гіпернауку, що поступово втягує у себе основні науки гуманітарного циклу і активно використовує досвід і досягнення багатьох інших сучасних наук» [1, с. 465]. Настав час ретельно проаналізувати можливості різних виховних засобів, звільнитися від нагромаджених ілюзій і стереотипів, дати, нарешті, простір творчому пошукові найкращих і найдоцільніших шляхів формування особистості. Освіта XXI століття будується на цілісності, вищому ступені гуманізму, особистого розуму, соціальної відповідальності; на балансі інтелектуальних, етичних, естетичних і фізіологічних компонентів індивіда.

Суттєву роль у цьому процесі мають відіграти естетичні домінанти, які проймають усе життя людини, її працю, побут, відносини з оточенням. Естетичне виховання впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ і удосконалює її діяльність. Воно сприяє формуванню творчих здібностей особи і зміцненню її моральних позицій.

Водночас слід наголосити, що єдність естетичного і морального виховання, а також виховання морального і політичного, гармонія істини, добра і краси є не лише очікуваним результатом, а й передумовою ефективного естетичного виховання. Справжньою основою, умовою формування уявлень про прекрасне і потворне, піднесене і низьке, трагічне і комічне, здатності відчувати і переживати естетичне в навколишньому світі є вільне громадське мислення і поведінка особи. Саме громадське виховання передує всім духовним аспектам формування людини, включаючи естетичний. Таке виховання формує іманентну людині свободу волевиявлення, що «пояснює закономірність більш-менш різких відхилень індивідуального смаку від тих принципів і норм, які вселяє середовище, хоча саме співвідношення сили естетичного впливу середовища й сили опору цьому впливу виявляється обумовленим загальним станом культури – це чітко видно при співставленні домінуючих протягом тисячоліть типів традиційної культури та культури інноваційно-креативної» [2, с. 198-199]. Дух свободолобства, атмосфера демократизму, надання людині максимальної свободи

вибору і самовиявлення, усвідомлення людиною своєї неповторної індивідуальності через самооцінку – усі ці чинники є визначальними в становленні й розвитку її естетичного досвіду.

На нашу думку, на часі створення загальнодержавної комплексної програми естетичного виховання населення України, яка повинна визначити стратегію і тактику естетичного виховання як на найближче майбутнє, так і з урахуванням довгострокових перспектив. За своїм задумом вона має визначити загальні перспективи естетико-виховного процесу, залишаючи максимальний простір для творчості організаторів цієї роботи, філософів, педагогів, громадськості, працівників мистецтва та культури. У вдосконаленні естетичного виховання слід уникати запрограмованості цієї роботи, припущення різнобічності людських індивідуальностей, їхніх естетичних потреб, смаків, уподобань, обмеження свободи естетичного вибору спущеними згори пріоритетами та ціннісними установками. У нових умовах суспільних відносин необхідно дати змогу кожному підприємству, організації і закладові, кожному регіонові й населеному пунктові створювати на основі загальнодержавної програми особливий варіант, з урахуванням національно-культурних, соціально-демократичних, психологічних та інших особливостей, надати регіональним управлінським структурам повну самостійність у вирішенні проблем естетичного виховання на підвідомчій території, підвищувати роль у цій роботі нових громадських організацій і асоціацій.

Завдання держави – забезпечити для естетичного виховання необхідні умови: матеріальні, фінансові, кадрові, соціально-політичні та науково-методичні. З цією метою державні підприємства і відомства мають виконувати накреслені програмою завдання, якими передбачається вирішення кардинальних проблем естетичного виховання на державному рівні. Перш за все, ми маємо на увазі той стан, за якого ідея національного, перейшовши в етап свого природного домінування, буде гармонізована з ідеєю такої естетичної самореалізації особистості, коли її належність до української держави стане однією з найбільш статусних і перспективних у світовій цивілізації.

Розбудова сильної, впливової держави і суспільства відбувається в умовах різних темпів нестабільності. З цього погляду естетичне виховання в сучасних умовах має бути в системі суспільства засобом гармонізації соціальних і міжособистісних відносин, сприяння суспільному консенсусу, духовної організації творчих сил суспільства і кожної людини для виходу з кризової ситуації і створення потужностей для розвитку України.

Ставлячи так проблему і програмуючи естетичне виховання в Україні, необхідно враховувати всю складність соціокультурної ситуації, коли на зламі епох процес демократизації і відродження національної культури гальмується економічною кризою. Нова соціальна ситуація і реальність породжує і нову культурну реальність (і як її різновид – естетично-художню реальність).

Провідними рисами цієї нової реальності є:

а) становлення нових відносин у виробництві і між людьми, переоцінка системи цінностей і їх нова ієрархія, складання нових відносин між основними учасниками художнього життя (митцем, критикою, публікою та посередниками, засобами масової інформації);

б) зниження рівня духовного світу через явища масової культури, багатоманітність явищ такого побутування, зміна критеріїв оцінки естетичних і художніх цінностей і творів мистецтва, розширення сфери естетичних і художніх потреб та їх задоволення, входження народно-національного елементу в повсякденну духовність;

в) поява нових соціально-естетичних відносин та форм організації художнього життя, формування нового естетичного досвіду, еkleктичного, слабо відрефлектованого формування маргінальної естетичності, притаманної перехідному періодові, переповненому соціальними парадоксами, злетами і падіннями людського духу.

Об'єктом філософсько-естетичного інтересу повинні бути і нові форми музичного побуту, до яких належить, зокрема, електронна музика, і, що слід підкреслити, активніші форми аматорського музикування (фольклорні і вокально-інструментальні ансамблі), і, звичайно, усе те, що умовно можна було б назвати домашньою творчістю для себе і про себе.

В останньому випадку аудиторія, виконавці і творці найорганічніше взаємодіють з максимальним ефектом присутності в системі суб'єкт-об'єктних відносин. Оскільки вплив цей може мати як позитивні, так і негативні ідейно-виховні наслідки, проблема вивчення соціальної ефективності мистецького аматорства як спонтанних, неорганічних форм художньої самодіяльності і винайдення перспективних засобів перетворення їх в організовані є нагальною і заслуговує на увагу всіх, хто причетний до механізму управління масовою художньою творчістю.

На основі відповідних ідеальних моделей можна зробити певні припущення щодо стратегічних і тактичних перспектив розбудови художньої інфраструктури української

держави. Серед них давно існує одне найтривіальніше: естетичне майбуття незалежної України буде таким, яким його започаткують вихователі та викладачі на різних рівнях уже сьогодні, спираючись на позитивний досвід минулого. Звідси сам собою напрошується ще один прогностичний постулат: майбутнє української держави залежить від перебудови, трансформації всієї системи гуманітарної освіти, навчання та виховання. Хоча, безумовно, ми повністю погоджуємося з С. Клепко у тому, що власне «реальні можливості людських ресурсів є як початком координат для вироблення освітньої політики, так і результуючою змінною точкою соціально-економічної політики держави, тобто альфою і омегою політики і освіти» [3, с. 122].

Йдеться про цілісну систему естетико-культурного прогнозування художнього майбуття всіх громадян України. До цієї злободенної справи «виховання вихователів», причетні також українська філософія і, зокрема, її естетична проблематика. Тут моделюється своя педагогічна стратегія, зорієнтована на нову естетично-соціальну реальність, у лоні якої відроджується духовність незалежної України. Відповідно визначаються художньо-естетичні пріоритети у сфері національної освіти, навчання та виховання, поєднуючи фундаментальність розробки методологічних проблем естетики з виробленням методичних орієнтирів щодо конкретики в різних сферах народного та професійного мистецтва. На часі подальша естетична робота в цьому напрямі.

Література:

1. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; Научно-ред. совет: предс. В.С. Степин, заместители предс.: А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин, уч. секр. А.П. Огурцов. – М.: Мысль, 2010. – Т. IV. – 2010. – 736 с.
2. Каган М.С. Эстетика как философская наука. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 544 с.
3. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.